

הרב יעקב אפשטיין

גידול ירק עם חרקים ושיווקו

שאלה

האם מותר לגדל ולשווק ירקות אורגניים שיש בהם חרקים (כמעט בוודאות), והם נמכרים לכל, אף לאנשים שאינם מקפידים¹ על ניקויים מחרקים?

א. מכשיל או מסייע – דאורייתא או דרבנן

המגדלים והמשווקים ירקות שיש בהם חרקים, אינם עוברים על 'לפני עיור', משום שאין זה 'תרי עברי דנהרא' כמבואר בעבודה זרה (ו ע"ב), וסביר מאוד להניח שמי שקונה מהם, ילך ויקנה מחנויות אחרות ומיצרנים אחרים, ואף את הירקות שקונה מאחרים לא ינקה מחרקים.

לכן נותר איסור 'מסייע ידי עוברי עברה' שהוא איסור דרבנן (כפי שכתבו הראשונים בריש מס' שבת), שכן המגדל את הירק יודע שיש בו חרקים, ושהאוכלם ללא ניקוי עובר על איסורי תורה של אכילת חרקים; ואף על פי שהמגדל לא מכר את הירק ישירות לאוכלים אלא על ידי מתווך, בסופו של דבר הוא הגורם שיהיו ירקות אלו בעולם, ויגיעו לאחר גידולם לידי אוכליהם באיסור. קל וחומר שהמשווק את הירקות מסייע להכשיל אנשים מישראל באכילת חרקים. אם כן נראה שיש בכך סיוע לדבר עברה, ואולי הדבר מותר כאשר אין כוונת סיוע אלא רצון להתפרנס, ואין אחריות ניקיון הירק מחרקים מוטלת על המגדל והמשווק אלא על הקונים.

אמנם לפי הרמב"ם נראה שיש בכך איסור דאורייתא.

בספרי (חבל נחלתו ח"א סימן יב הערה 2 עמ' 172) כתבתי:

הרמב"ם הזכיר דין לפנ"ע במספר מקומות (כלאים י, לא; נזירות ה, כ; אסו"ב כב, ו; גזלה ה, א; גניבה ה, א; רוצח יב, יד; מלוה ד, ב; אבל ג, ה; ממרים ו, ט), ובשום מקום לא הזכיר דין 'תרי עברי דנהרא' שמקורו בסוגיית הגמ' בע"ז דף

1. רבים מהעוסקים בשאלות מעין אלו בימינו, דנו עפ"י דברי הש"ך, ביו"ד סי' קנא ס"ק ו, שמותר למכור למומר דברים שיביאוהו לידי עברה, ואין חייבים עליו בערבות, ואין עוברים בסיוע לדבר עברה. נראה לי שלגבי שאלה דילן הגדרת מומר אינה נכונה, ורוב העוברים במקרים אלו הם שוגגים, אם מפני שאינם יודעים את ההלכה ואם מפני שאינם יודעים שהירק מנוגע. ועי' תפארת ישראל, בועז, שבת פ"א אות ג.

ו. האחרונים תמחו על כך, על שדי חמד.

נראה לי שדין תרי עברי דנהרא תלוי בדין אחר. הרמב"ם כתב בכמה מקומות שסיוע לעבירה אסור מן התורה. כך בהל' גזלה ה, א: 'אסור לקנות דבר הגזול מן הגזלן ואסור לסעודו על שינוייו כדי שיקנהו, שכל העושה דברים אלו וכיו"ב מחזק ידי עוברי עבירה ועובר על לפנ"ע לא תתן מכשול'. וכ"כ בהל' רוצח ובהל' מלוה, וכ"כ בפירוש המשנה שביעית ה, ו. מפורשים הדברים בפירושו לתרומות ו, ג שסיוע אסור משום 'אל תשת ידך עם רשע', וכשם שאסור להצטרף לרשע המעיד אמת (הל' עדות י, ד). בכך חולק הרמב"ם על ראשונים אחרים הסוברים שסיוע אסור רק מדרבנן. זוהי דעת תוס' רא"ש ור"ן בשבת (ג, א) וריטב"א בע"ז (ו, ב). אבל בס' החינוך (מצוה רלב) כתב: 'וזה הלאו כולל כמו"כ מצוה שיעזור עובר עבירה, שהוא מביא אותה שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד. ומזה הצד אמרו ז"ל במלוה ולווה ברבית ששניהם עוברים בלפני עוור וגו'. מקור דבריו בשהמ"צ לרמב"ם (ל"ת רלט). וא"כ אין נ"מ לחילוק שכתבנו לעיל שהוא איסור דרבנן.

אמנם ראשונים אחרים חלקו על הרמב"ם. ועיין בשו"ת 'מלמד להועיל' (ח"א אורח חיים סי' לד), שכתב:

הנה יידי הרב מוהר"ם האראוויטץ אב"ד דק"ק פרנקפורט דמיין כבר האריך בענין לפני עור והוכיח דהרמב"ם לית ליה האי תירוצא דש"ס דקאי בתרי עברא דנהרא (ע"ז ו ע"ב).

בהמשך התשובה הוא מקבל דעה זו.

אלא שיש לדייק שכשגזרו חז"ל ואסרו פעולה משום 'לפני עיוור', לא חילקו אם יש בכך 'תרי עברי' או לאו.

במסכת שביעית (פ"ה מ"ו) נשנה:

אלו כלים שאין האומן רשאי למכרם בשביעית מחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר ועגלה וכל כליה² זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה – אסור, לאסור ולהתר – מותר.

וכן בשביעית (מ"ט) ובגיטין (פ"ה מ"ט):

משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחים ותנור אבל לא תבור ולא תטחן עמה אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה אבל משתטיל המים לא תגע עמה לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום.

ופירש הרמב"ם את המשנה בשביעית:

אמר ה' ולפני עור לא תתן מכשול, הכוונה בזה, שמי שעוורה אותו התאווה והדעות הרעות, אל תעזרהו על עורונו ותוסף להתעותו. ולפיכך אסור לסייע

2. פירש ר' עובדיה מברטנורא, שביעית שם: 'מגל יד ומגל קציר ועגלה - מותרין שמא הוא [רוצה] לקצור מן ההפקר ולהביא בעגלה למאכל ביתו, ואין אסור אלא להביא הרבה לעשות אוצר'.

לעבריינים בעשיית העבירות, ולא לגרום למה שיביאם לכך, אלא נעשה בהיפך...³ ואמרו כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה, הם הכלים שאסור להתעסק בשביעית באותן העבודות שנעשו אותן כלים בשבילן, כגון החרשה והקצירה כל הכלים המיוחדים להם אסור למכרם בשביעית. וזה לא נאסר אלא לחשוד על השביעית, אבל מי שאינו חשוד מותר למכור לו כל מה שיבקש מפני שהוא מצניעו עד למוצאי שביעית.

אם כן, כל דבר שאדם נכשל בו ועובר בו עברה אסור לספקו לו, ולא רק בחינם אלא אף במכירה. בשאלה שלפנינו מוכרים לחשוד על העברה את הדבר שהוא עובר בו את העברה.

לכאורה ניתן לחלק ולומר שבמקרה של הכלים בשביעית, נאסר למוכרם לאדם שהולך ועובר על איסורי שביעית במזיד, ואילו במקרה שלפנינו, לכל היותר ייכשל בשוגג, משום שלא חש לאיסור ולא חש לנקות את הירק מחרקים, אבל אין זה ודאי שאמנם ייכשל באיסור.

אולם דווקא בשוגג יש צד חמור יותר של 'לפני עיוור', שהרי הוא ממש כעיוור באותו עניין, ואם כן יהא אסור למכור לו דברים שיביאוהו לידי עברה.

ונראה להשוות את המגדל והמוכר ירק שיש בו חרקים ליהודים שאינם מקיימים תורה ומצוות, למוכר כלים המשמשים לאיסור ולהיתר, שהותר למוכרם אף לחשוד על השביעית (כגון נפה, כברה, רחיים ותנור, כאמור במשנה שביעית לעיל). מכיוון שניתן לעשות בהם דברים המותרים, אף שאותו אדם חשוד על השביעית, ומן הסתם ישתמש בהם לאיסור, בכל זאת איננו תולים לאיסור, ומתירים את המכירה. ונראה שהטעם שאיננו תולים לאיסור הוא מפני שהסיוע שלנו לעבירתו אינו ודאי, וייתכן שישתמש בהם להיתר, לעומת זאת בכלי שמלאכתו לאיסור בשביעית, החשוד על השביעית ודאי ישתמש לאיסור, ולכן אסור למכרו לו. כלומר חז"ל גזרו ואסרו במקרה שמוכרים לחשוד על הדבר ושמוכרים לו כלי שמלאכתו לאיסור. הצירוף של שני הנתונים הוא הגורם לאיסור המכירה, אבל אם אחד הנתונים אינו ודאי – הקונה אינו חשוד או הכלי אינו בהכרח משמש לאיסור – המכירה מותרת, והוא הדין למקרה דנן.

לפי דברינו, בכל מקום שיש לתלות שהחשוד לא יעשה עברה במה שנותנים או מוכרים לו, כיוון שאין הוא בהכרח משמש לאיסור, או שהכלי הניתן לו משמש לאיסור אבל אין המקבלו חשוד, הדבר מותר. אולם אם ודאי שיעבור, אף אם בידו שלא לעבור, אסור למכור לו. ולפי זה המגיש או המספק ארוחות מוכנות, כגון שירותי הסעדה ומסעדות, ובארוחות ירק עם חרקים, **עובר ב'לפני עיוור' לפי הרמב"ם, ומכשיל ומסייע לעברה לפי ראשונים אחרים.** ואף שניתן לומר שאם ירצו – יאכלו ויעברו, ואם לא ירצו – לא יאכלו ולא יעברו, הרי המספק והמגיש את הארוחה נותן לסועדים כדי שיאכלו, ולכן יש כאן הכשלה מכוונת.⁴

3. התוי"ט הוסיף, כאילו בלשון הרמב"ם: 'אבל ראוי לקלקל להם'.

4. ונראה שאין זה שונה מהמוכר טרפות ונבלות. הסתפקתי לגבי מלצרים באולם שמגישים בו ירק נגוע,

וכך נראה מפירוש הרמב"ם על גיטין (פ"ה מ"ט, על המשנה שהובאה בראש דברינו), שניתן לתלות להיתר כאשר אין זה ודאי שיכשלו, ואולי החפצים המושאלים או ניתנים ישמשו לדבר היתר:

מותר לה ליתן⁵ כל מה שהזכיר לחברתה החשודה על השביעית מפני שהן כלים שאינן מיוחדין לעבירה, שאנחנו אומרים שמא שאלה את הכברה כדי למנות בתוכה דברים שבמנין, והריחים לטחון בהם סממנים, והתנור ללבן בו את הפשתן. **ולפיכך אם פירשה לה ואמרה לה תני לי את הכברה כדי לכבד בה את החטים או תנור לאפות בו לא תשאלנה כלום...** ואחר כך אמר שכל מה שהזכרנו מהתור השאלה אפילו על הספק והסיוע הקל אינו אלא מפני דרכי שלום.

מתבאר מדברי הרמב"ם שההיתר לספק כלי שניתן לעבור בו עברה, הוא משום שתולים בכך שהחשוד ישתמש בו להיתר, אולם אם הוא מודיע שבכוונתו לעבור עברה עמו – הדבר אסור.

וחילוק זה נמצא אף בדברי הריטב"א (ע"ז ו ע"ב), שסובר לחלק בין 'תרי עברי דנהרא' ל'חד עברא', כשיכול ליטול בעצמו, ויש רק איסור של 'מסייע לדבר עברה'. ומסביר הריטב"א:

והא דנזיר ואבר מן החי שאנו חוששין לתקלה כל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידינו **ליתא משום ולפני עור** ואף על פי שהוא מרבה באיסור על ידינו לא חיישינן, אבל מכל מקום **אי תבע ליה בפירוש לאיסורא נהי דמשום ולפני עור ליכא, אכתי [איכא] איסורא במילתא משום מסייע ידי עוברי עבירה כל שאנו גורמין לו לעשות איסור או להרבות באיסור**, וכדקיימא לן (גיטין ס"ב א') שאין מסייעין ידי ישראל בשביעית ואפילו לומר להם התחזקו אסור, ולא עוד אלא שאנו חייבין למחות בידו, דכל ישראל ערביין זה לזה, וכל שכן שאסור לגרום להם לעשות שום איסור או להרבות באיסור כלל, וכדאמרין בפרק שנים אוחזין (ב"מ ה' ב') דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן וכדפרישנא התם, מורי ורבי נר"ו.

עולה מדבריו שאף ב'חד עברא', אם אין הסיוע לדבר עברה ודאי, מותר לתת לו; ורק אם תבע את הכלי בפירוש לשם עשיית איסור, אסור לתת לו. החזו"א (שביעית סי' יב אות ט) הסביר מדוע לא החמירו בספק 'לפני עיור' ו'מסייע', ותולים להקל: ונראה דהא דהקילו חכמים בספק אע"ג דספק מכשול ודאי אסור ליתן לפני

ונראה שנחשבים 'מסייעים לדבר עברה'. אף שאם המזון לא יוגש על ידם, ימצא בעל האולם אחרים שיגישו, בכל זאת סוף סוף, הם המניחים את האוכל הנגוע לפני הסועדים. וכן נשאלתי האם נערים יכולים לעבוד אצל מחלל שבת בדריכת ענבים, ואסרתי זאת מאותו טעם, שהם מסייעים לו להפיק יין שיימכר בתור יין מותר, אף שחז"ל אסרו אותו. ואולי יש פנים להתיר יותר, משום שאיסור יינו של מחלל שבת הוא משום קנס.

5. נראה קצת מלשון הרמב"ם שמדבר דווקא בנתינה והשאלה, ואולי במכירה יהא היתר נוסף, אולם כיוון שבכך עוסקת המשנה אולי אין מכאן ראייה מוכחת. ועי' לקמן בדברי בעל מנחת יצחק.

עור והיה ראוי להחמיר בספיקות, משום דאם באנו להחמיר בספיקות נמי נעשה מכשול שנמנע חסד ודרכי חיים ושל' מעצמנו ומהם, **והן רק ע"ה וחייבין אנחנו להחיותם ולהיטיב עמם**, וכש"כ שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברין על לא תשנא ועוד כמה לאוין שאין איסורן קל מאיסור זה שאנו באין להציל אותם ממנו [ואף למכור לעכו"מ כן שגם הן מוזהרין על השל' עם ישראל] וכן אמרו מ"ק י"ז א' במכה בנו גדול, והלכך שקלו חז"ל בפלס עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם ושלא נגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו, והכריעו לאסור למכרם בזמן שהוא ודאי לעבירה ולהתיר בספק וזו דרך הממוצעת והישרה, [והיינו נמי טעמא דשרינן בשעה שאין האיסור עדיין מוכן כמו שמותר למכור שדה לחשוד על המעשר ולא נאסר אלא לאחר שהגיע לעוהמ"ע בע"ה, כדתנן מעשרות פ"ה מ"ג, וכן בחשוד על השביעית תנן התם שלא ימכור משהגיע לעוהמ"ע אבל קדם מותר, וכש"כ שמותר קדם שביעית, אע"ג דכל הני סופו לבוא ע"י מכשול לחשוד אלא שהדבר מסור לחכמים ועי' סי' י"ט ס"ק כ"ב].

טעמו של החזו"א, משום ש'חייבים אנו להחיותם', שייך במוכר דבר מסופק, אולם אינו מספיק לשאלה שאנו דנים בה, אם מותר **לגדל מכשול**, שאחר כך יימכר ל'עיוור' באותו דבר; ולכאורה היה מקום להטיל אחריות נוספת על המגדל, שלא יגדל ירק שעלולים להיכשל בו. אולם הגדר שכתבנו לגבי מכירה, שאין זה ברור שהקונה יעבור על איסור בדבר הנמכר, נראה שמגדיר מתי הדבר מותר.

ה'שדי חמד' (מערכת ו' כלל כו אות י) דן באריכות האם מצווים על 'לפני עיוור' במקרה שספק אם ייכשל בכך. בתחילה הוא מביא מהריטב"א בע"ז, שממנו משמע שאף אם ספק שיעבור המקבל איסור עם החפץ, עוברים ב'לפני עיוור' בנתינתו לו. אולם הוא מביא מ'כנסת הגדולה' ומ'פתח הדביר', שהשוו דעת הריטב"א וראשונים אחרים, שבמקרי ספק אין עוברים ב'לפני עיוור'; ובהמשך הוא דן מהי רמת הספק שאין עוברים בו: האם דווקא ספק שקול או 'רובא להיתרא' או 'לאיסורא', והאם תלייה להיתר מספיקה.

ב. טעמי האחרונים להיתר

שו"ת 'מנחת שלמה' (ח"א סימן מד) חילק:

ואף על גב דקי"ל כב"ה שמותר למכור פרה חורשת בשביעית לחשוד משום טעמא דמצינן למיתלי שקונה אותה לשחיטה, ומותר גם להשאל נפה וכברה בשביעית לחשוד **משום דתולין גם בצד רחוק** לומר שרוצה לספור בה מעות או לכבור חול, מ"מ פשוט הוא **דכל זה דוקא כשאינו נותן לו ממש גוף האיסור** וכדתנן התם אבל לא תבור ולא תטחון עם מי שחשוד על השביעית ומשמע דאסור גם לפני הביעור משום חששא דיאכלנו לאחר הביעור, ומסתבר לפי"ז דה"ה נמי במי שקיבל עליו להיות נזיר למחר דאם הוא חשוד אסור למסור

לו יין מהיום משום דשמה ישתה למחר וא"כ מ"ש מחמץ...

ונראה ללמוד מדבריו טעם נוסף להיתר: המגדל אינו מגדל את האיסור בעצמותו אלא הוא מגדל ירק שכדי לאוכלו צריך לנקותו מחרקים. אמנם הוא אינו יודע מי יהיו אוכליו של הירק, ויש חשש שאוכליו יהיו כאלה שלא ינקוהו מחרקים, אבל בעצם הגידול אין שום הכשלה. ניתן ללמוד מדבריו אף לגבי המוכר, שאינו עובר באיסור משום שאין הירק אסור בעצמותו. לעומת זאת מי שימכור סמים למשל, ימכור דבר שבעצמותו מכשיל את הקונה וגורם לו להתמכרות, ולכן הדבר אסור, לפי דברי ה'מנחת שלמה'. בשו"ת 'מנחת שלמה' (תניינא סי' ק אות ג), דן הגרשז"א במכירת בית לעברין, ואולי ניתן ללמוד משם גדרים נוספים להיתר או לאיסור מכירה של דבר שהקונה אולי יעבור בו איסור:

א) במה שתמה על מש"כ במנח"ש סי' ל"ה אות ב, להתיר להשכיר בית לעברין, והא יש הרבה עבירות אשר בלא בית לא היו נעשין, ביאור הדברים דמשכיר בית לעברין הרי בכל מקום שנמצא הוא חוטא ועובר עה"ת, ולכן אף דאפשר שירבה בעבירות כשיהיה לו בית מ"מ הבית עצמו הרי אינו חפצא דאיסורא כמו יין לנזיר, וכיון שאין המשכיר מסייע בעצם עשיית העבירה וגם איכא קצת למיתלי שאינו מרבה, לכן אין להמנע מלהשכיר בית למחלל שבת בסביבה חילונית של מחללי שבתות.

וטעם זה מתאים למה שכתב בתשובה הקודמת. מוסיף הגרשז"א:

ב) ומה שכ"ת הק' מהגמ' בע"ז (ט"ו ע"ב) דכתב הר"ן דבעינן דאיכא למיתלא בשעת המקח דלהיתרא בעי לה, נראה דשאני התם שהחמור הוא ממש חפצא שעוברים בו על שביית בהמתו או מחמר, ולכן בכגון דא חמור יותר, וכמו כן למכור כלי סעודה⁶ אם זה רק חובת גברא אפשר דשפיר שרי בצירוף הטעם של איכא למיתלי כההיא דפרה חורשת בשביעית.

ג) ומה שכת"ר תמה דליתסר מיהת משום מסייע, ג"כ נראה דכיון שאינו מסייע ממש בעשיית העבירה וגם אפשר דאינו גורם לו כלל אפי' להרבות בעבירה, בכגון דא מסתבר דלא אסור, ובפרט במי שפרנסתו בכך.

ד) ומה שהזכרתי מכירת אוכלין ומשקין למי שאוכל בלא ברכה, היינו מפני שלמעשה חפשו האחרונים צדדין להיתר למי שפרנסתו בכך, גם יראי ד' מוכרים גפרורים וסיגריות או מכשירי כתיבה למחללי שבתות אף בכה"ג דלא מצי לזבוני אלא מישראל ולא מנכרי, והיא אסור לפי"ז גם בלפני דלפני למכור לישראל שחשוד למכור למחללי שבתות.

נראה שהגרשז"א אויערבאך מחלק בין חפץ שהוא גורם ישיר לעברה, ואותו אסור למכור, לבין חפץ שאינו הגורם הישיר לעברה ורק עלולה להיעשות עברה על ידו בהחלטת

6. לא מפורשת כוותו, ואולי מדבר על מכירת כלי סעודה שעשאו נוכרי, הצריכים טבילה או אף צריכים הגעלה.

העברייין, או שהוא בגדר 'לפני דלפני', ואותו אין איסור למכור; אף שהעברייין אולי יעבור איסור בחפץ שמכר לו המוכר. כמו כן הוא מוסיף שלמי שמתפרנס מכך – הדבר מותר יותר. אם כן למגדל הירקות ואף למשווקם יש צדדים להתיר משום שפרנסתם מכך, ומשום שאינם משווקים דבר אסור, אלא דבר שיש אפשרות לעבור בו איסור; והקונה קונהו לדבר המותר – לאכילה, אלא שאגב כן יש חשש שיאכל חרקים, ולפי החלטתו יעבור או יימנע מעברה.

שו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ד סי' כד) נשאל לגבי שילוח סחורה בערב שבת למחלל שבת, ומשיב:

ולהלכה למעשה כאשר שואלים אותי, הנני מורה להם, שיראו שיגיע הסחורה עוד קודם שבת, לרשות הקונה, כי אז יש לצרף בזה, מה דאיתא בתשו' בית שלמה שם בהגה, בשם תשו' הגאון מוהר"א מרגלית ז"ל, **דמסייע לא שייך רק בחפץ שלו, רק שמשאיל או משכיר לעוברי עבירה, או מסייע בגופו, אבל במכירה ליכא משום מסייע**, דלאחר שנמכר סלוקי מסלק מינה, ע"כ (במס' שביעית פ"ה מ"ט) נקט משאלת, ובכל דשייך לפני עור נקט מכירה ע"כ, והביאו בתשו' לבושי מרדכי (מהד"ת או"ח סי' מ"ח), וכתב ליישב בזה מנהג העולם שמוכרים לחשודים מחללי שבת, כלים שעושים בהם מלאכה עיין שם, - והנה אף דהב' שיטות הנ"ל, שבש"ע (יו"ד סי' קנ"א), מיירו לענין מכירה, מ"מ כנראה דכתב זאת, רק בדרך הכרעה לבין השיטות.

ונראה מכאן היתר נוסף, שהרי כאן הוא ודאי מוכר ואינו משאיר אצלו ומשאיל, וכיוון שלכל היותר יש כאן סיוע או גורם – אין לאסור.

שו"ת 'שבט הלוי' (ח"ב סי' סב) דן בעניין מכירת בגדים שאינם צנועים, האם אין בזה 'לפני עיוור' ו'מסייע לידי עוברי עבירה'.

והשיב:

הנה ידוע שיטת הרא"ש פ"ק דשבת דאף דליכא מפני לפני עיוור שאפשר להשיגם בלאו הכי מ"מ מסייע לעוברי עבירה איכא – הגם שמשמע מהרא"ש פ"ק דע"ז ומתוס' ו' ע"ב דגם מסייע ליכא, כבר כתב הש"ך יו"ד סימן קנ"א דזה דווקא במומר וגוי אבל לא בישראל סתם דוודאי איכא מסייע – וכ"כ מג"א סימן קס"ג – ואין לומר דהכא ליכא רק איסורי דרבנן דזה אינו **דודאי איסור דאורייתא איכא ללכת כן לפני אחרים להכשילן בהסתכלות והרהורים** אלא דאיכא למידין קצת בדרך היתר כיון דאפשר שלא תלבוש כן בדרך פריצות רק בצירוף בגד אחר כמש"כ אתה. ויש לצרף עוד מש"כ בתש" כ"ס יו"ד סי' פ"ג – **דכל שאינו מסייע ממש לגוף עבירה והוא שלא בשעת עבירה ליכא כלל איסור מסייע**, ומקורו מרש"י גיטין ס"א ע"א – ולדידן ה"נ בנ"ד ליכא שעת עבירה דהיא נעשית רק כשתלבוש אותו וגם אינו מסייע לגוף

עבירה כיון שאינו מסייע לעשות עבירה ממש כהושטת איסור דהתיר הכ"ס⁷ מה"ט וזה לימוד זכות לאותם המסתחרים בזה וכיו"ב.
'שבט הלוי' מלמד זכות על פי דברי ה'כתב סופר', שאם אינו מסייע לגוף העברה, והעברת החפץ לחשוד היא **לפני** העברה – אין בכך איסור מסייע. אמנם לגבי השאלה שעמדה לפניו, הגר"ש וואזנר כתב שההיתר דחוק, אולם לגבי השאלה שלפניו, נראה שיש בה פתח רחב, בצירוף צד ההיתר שהחפץ – הירקות, אינם דברי עברה, ולכן מותר לגדלם ולשווקם. לכן לגבי מכירה ישירה לקונים מישראל, נראה שצריך לסמוך על לימוד הזכות של 'שבט הלוי'.

שו"ת 'אגרות משה' (או"ח ח"ג ס' כז) דן בעניין מכירת בית בחו"ל, אשר ישמש לגויים לבית עבודה זרה, ופוסק:

ומצד לפני עור הוא שאלה אף לבתים בעלמא, אבל כיון שודאי ישיגו מקום לבית תיפלה שלהם הא ליכא משום לפנ"ע. ומצד איסור דרבנן דמסייע לדבר עבירה שבתוספות שבת ריש דף ג' והוא היש מחמירין ברמ"א יו"ד סימן קנ"א סעיף א', **הנה הש"ך סובר בסק"ו שלעכו"ם ליכא איסור זה והסכים לו בדגמ"ר**, ואף שיש חולקים עליהו אף בעכו"ם עיין בהגר"א שם סק"ח, מ"מ כיון שהיא פלוגתא דרבוואתא באיסור דרבנן יש להקל במקום הפסד גדול כזה וצורך הגדול כזה להמעות להורות כהש"ך ודגמ"ר, וגם הרמ"א הא כתב שנהגו להקל מטעם דמקילין להשתתף עמהם, אבל כיון שעכ"פ מכוער הדבר טוב שימכרו לסוחר והוא ימכור להם.

ואף במקרה דנן, נראה שכיוון שזו פרנסת המגדל והמשווק – אין לאסור להם, ובפרט למגדל שמשווק לחו"ל, שהרי נוכרים אינם אסורים באכילת חרקים, ואין בכך 'לפני עיוור'.

7. שו"ת שבט הלוי (שם) מעיר על דברי הכ"ס: 'איברא דדברי הכ"ס תמוהים מאד מסברא דהושטת איסור והוא יאכלנו בודאי יקרא שלא בשעת עבירה. וגם דיקרא אינו מסייע לגוף עבירה – ושאני הא דגיטין דהשאלת נפה כברה עדיין אינו בגדר איסור ואעפ"כ אינו מותר אלא מפני דרכי שלום – אבל שיקרא הושטת איסור או מכירת איסור שלא בשעת עבירה הוא דבר רחוק לדינא בעניותי, הגם שאלו המוכרים יש להם אולי לסמוך על איזה התירים ויש ללמוד זכות עליהם מ"מ שומר נפשו ירחק מזה, ויזכה להתפרנס בלכתחילה לא בשעת הדחק...'

סיכום

- מותר לגדל ירק אורגני שיש בו חרקים ולמוכרו, מהטעמים שלהלן (בסוגריים נרשם שם הפוסק שהשתמש בטעם זה):
- א. מכירת ירק אורגני אינה מכירת גוף האיסור, ואין זו מכירת 'חפצא דאיסורא', אלא שגלויים לירק חרקים שאכילתם אסורה. (גרשז"א)
  - ב. המוכר מעביר לקונה את הירק לצורך דבר היתר – לאכילה, והחרקים מצטרפים ממילא. (גרשז"א)
  - ג. זאת פרנסתם של המוכר והמשווק. (גרשז"א)
  - ד. אין המדובר בהשאלה אלא במכירה, המותרת ב'מסייע לדבר עברה'. (מנחת יצחק)
  - ה. המכירה היא לפני העבריינות של האכילה, ואולי לא יעברו. (שבט הלוי)
  - ו. אולי הירק יימכר לנוכרים המותרים באכילת חרקים.

